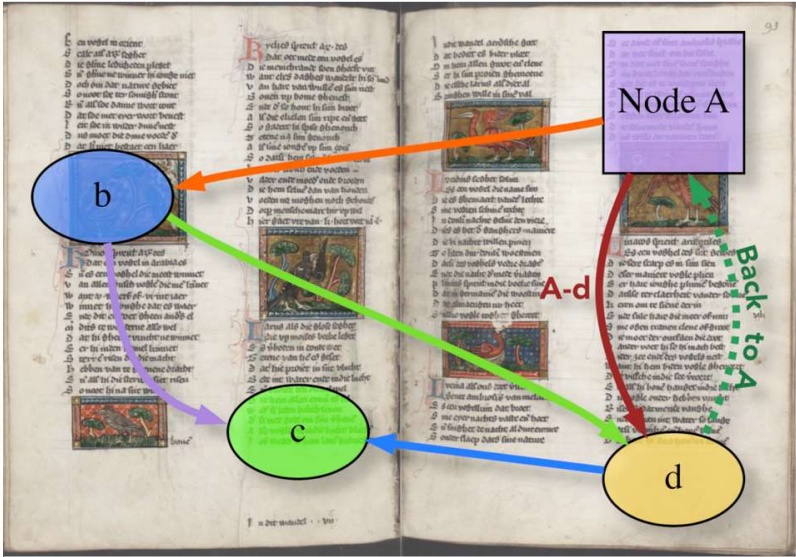

Studia Stemmatologica

New Insights in Stemmatology, Bergen, 30 June - 1 July 2022

Reconstructing the top of a stemma using an outgroup (and its consequences for the edition)

Mapping textual traditions Photo: Image by Joris van Zundert.

Caroline Macé
CSMC, Universität Hamburg
Akademie der Wissenschaften zu Göttingen

Uncertainties at the top of the stemma

“it is a common experience that uncertainties increase towards the top of a stemma”

M. D. Reeve, in *Manuscripts and Methods*, p. 103 n. 106, commenting upon R. Marichal:
“dans tout stemma le rez-de-chaussée est facilement et bien fondé, les étages supérieurs sont fragiles et contestables” [...] “dans les parties hautes, les lignes par lesquelles on relie à l’archétype sont presque toujours suspectes. Et pourtant c’est d’elles seules que dépend le sort du texte”

“in every stemma, the ground floor is easily and well founded, the upper floors are fragile and questionable” [...] “in the upper parts, the lines by which one connects [the manuscripts] to the archetype are almost always suspect. And yet it is on them alone that the fate of the text depends”

Causes of this uncertainty

M. D. Reeve, in *Manuscripts and Methods*, p. 103:

- “removal of gross errors”, esp. at the early stages of the tradition
- “greater losses among older manuscripts”
- “reduction of what biologist call ‘**outgroups**’, namely groups independent of the one that is being analysed, as the stemma approaches the original”

'Outgroup' in the Handbook of stemmatology

In biology

- p. 306 (Manafzadeh / Staedler): **The most common method for rooting trees in biology is by using an outgroup.** An outgroup is a taxon that is a relative of the group under study. The key point of an outgroup is that, **although related to the taxa under study, the outgroup taxon lacks some biological traits that are common to the group under study.** Ideally, the outgroup should be **close enough** to allow inference from trait data or molecular sequencing, **but distant enough** to be a clear outgroup. [...] An **analogue** to biogenetic outgroups may be found in **traditions that incorporate texts or parts of texts from other traditions** – a text may have been included in a compendium or florilegium that has its own tradition, for example. Also, the existence of **early translations can be seen as an analogue to outgroups.** **Usually,** however, for stemmatologists **no outgroups are available,** and they have to turn to other methods to determine the roots in their trees.

In philology: contra

- p. 223 (Roelli): Computerised approaches from biology are not usually helpful for [directing variants], as **biologists** tend to use an outgroup to root their trees. The **outgroup is an organism distantly related** to the group of taxa being studied. The point where its branch exits the tree then corresponds to the MRCA of the studied group. As texts are written at some point in time ex nihilo, **this approach cannot usually be used for rooting the tree.**
- p. 331 (Hoenen): An **analogue to biogenetic outgroups** may be found in traditions that incorporate texts or parts of texts from other traditions – a text may have been included in a compendium or florilegium that has its own tradition, for example. Also, the existence of early translations can be seen as an analogue to outgroups. **Usually, however, for stemmatologists no outgroups are available**, and they have to turn to other methods to determine the roots in their trees.

In philology: contra

- p. 346 (Guillaumin): **In biology**, one can root a graph produced with a phylogenetic method by introducing artificially into the calculation a remote species known to belong **outside** the studied group. **In philology, this is practically impossible** insofar as, by definition, the entire available tradition has to be taken into account in the stemma (the only comparable case would **theoretically** be an **ancient rewriting, interpolation, or translation prior to the archetype**, but this kind of example is **uncommon and difficult to harmonise with the distance calculation**).
- p. 543-544 (Windram / Howe): It is **generally not possible to use outgroups for the study of textual traditions**. All witnesses to a particular text would be included in the ingroup, and there is **no suitably related outgroup to include in the analysis**. Other texts by the same author, or even other sections of the text under analysis, would clearly not align with the text being studied.

In philology: pro

- p. 160 (Macé): the text of **indirect witnesses** has been preserved **outside the main tradition**; they can therefore be used as an **outgroup**.
- p. 285 (Macé): [To root the tree] it was possible to use what in biology is called an **outgroup**. This is **rather unusual in philology**, but it occasionally happens that an **indirect witness** (a translation or another recension of the work) can be **proved to be independent from the archetype** of the direct tradition and can therefore be used as an outgroup.
- In my opinion, those cases are not so uncommon as generally assumed, but one has to look for them.

First example: Physiologus

PHYSIOLOGUS

ed. F. SBORDONE

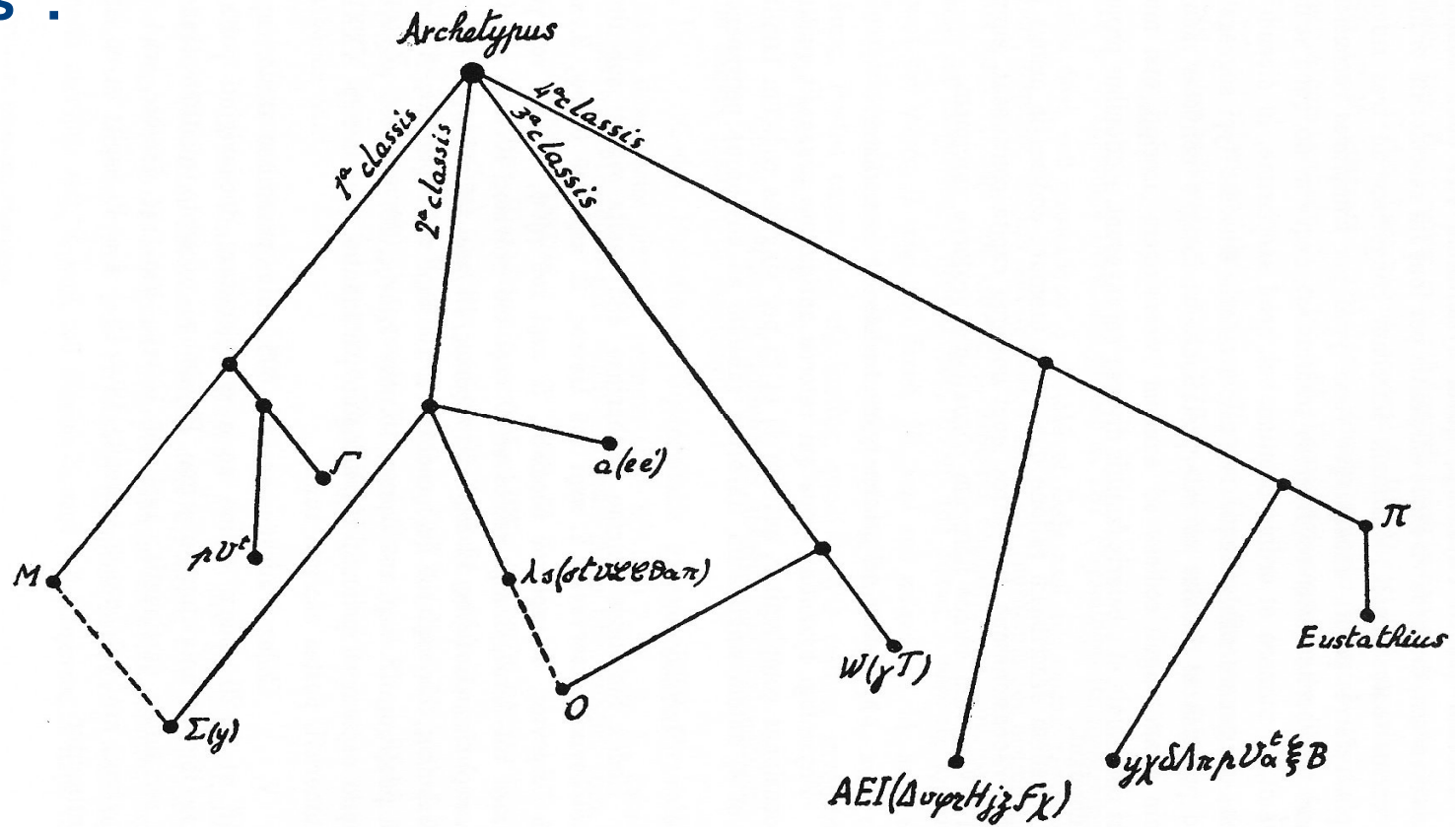

In Aedibus Societatis "Dante Alighieri - Albrighi, Segati et C."
MEDIOLANI - GENUAE - ROMAE - NEAPOLI
1936.XIV

Sbordone's stemma of the first recension

4 "families":

1. Μ Γ
2. Σ α s
3. W O
4. Α Ε Ι Π

Sbordone 1936, lxxix

Critical editions of the Physiologus in the 20th century

- Sbordone 1936: reconstructive edition, based on all known witnesses, with one “Leithandschrift” (the “oldest” one) from one of the four families (*prima classis*) (M)
- Offermans 1966: monotypic edition of a newly (1937) discovered manuscript (G, Morgan Library M.397, Calabria, s. X ex.), with some corrections, synoptical monotypic edition of Sbordone’s “Leithandschrift” (M)
- Kaimakis 1974: synoptic reconstructive edition (= Sbordone, with mistakes) of each of the three other families (2-4)
- All these editions are based on Sbordone’s stemma (and collation)

νας >. και ο Δαυιδ εν τοις Ψαλμοις λεγει > « μεριδες αλωπεκων εσονται >, και τα εξης.

Καλωσ ουν ο Φυσιολογος ελεξε περι της αλωπεκος.

16. Περι πανθηρος.

5 'Ο προφητης προεφητευσε και ειπεν > « εγενομην ωσ πανθηρ τω 'Εφραϊμ >. ο Φυσιολογος ελεξε περι του πανθηρος οτι τοιαυτην φυσιν εχει > παντων των ζων φιλιατον εστιν, εχθρον δε μονου του δρακοντος >

1 Ps. 62, 11.

5-6 Hoseas 5, 14: Διότι εγώ ειμι ως πανθηρ τω 'Εφραϊμ...

7 Eadem cum dracone inimicitia in aliis quoque carr.: de ichneumone (26), de ceruo (30), de elephantē (43) reperitur.

1 και ο - εσονται om. AEI δ] εν τω Π, om. W εν - λεγει om. Π εν ψαλμοις α, εν ψαλμω Σ Lusch, εν ψαλμοις (ψαλμ W) WO λεγει om. WO 2 και τα εξης om. SWO 3 ουν om. Σas ελεξεν ο φυσιολογος WO ελεγε Σ, ειπε AEI της αλωπεκος] αυτης Σ της] του a post αλωπεκος: το δολικρον αυτης διηγρηρον (-φον O) και υπουλον WO

Codices: ΜΓ - Σα (λ) s - WO - A E I Π Δ (τ) φ ρ (j) υ δ Λ α ρ Β ξ - Ω ο - EUST.

4 post περι: ζων ΣαΕΩ, του ΓΟδΛαΒ πανθηρος ΜΓWOAI, -θηρου ΔρΔΩ, -θηριου δ, πανθηρου φ, πανθηρ Β post πανθ.: και λεοντος ξ 5 ante ο: καλωσ AEIΔφρ, αλλο μεν Π, παρα τι πανθηρ: παρα το παν θηριον αγαπην glossa Σ 5-7 ο προφητης - δρακοντος] ο πανθηρος Ω 5-6 ο προφητης - εφραϊμ om. ο Eust. 5 ο - ειπεν] φησιν ο προφητης Σ, ο Ιακωβ λεγει υδΛαρΒΞ δ om. Π προεφητευσε και om. Μ προεφητευσε α ειπεν] εφησεν Μ εγενομην α, om. ξ post εγενομην: ωσει λεων (λεωντος Λ, εν αδ. Β) τω οικω Ιουδα (και ΕΠΙγδΛΒΞ) ΑΕΙΠΔφργδΛΒΞ, βασιλεις τω οικω Ιουδα και αρ ωσει αΑΕΙΠΔφργδΛρΒ post ως: και Γ, ο Ο πανθηρ ΓαWΟΑφρΒ, πανθηρος s, πανθηρον δΑ post τω: οικω ΑΕΙΠΔφργδΛρΒΞ 6 εμφρεμ α, (εφραϊμ) ηγουν Δ) εφραϊμ ΔΔ 6-7 ο φυσιολογος - εχει] ζων πανθηρον φυσιολογων και τούτων εφη τις ο, ο δε πανθηρ Eust. 6 ο φυσιολογος - οτι] ο πανθηρ (πανθηρ ρΒ, πανθηρος δ, πανθηριος Λ) υδΛαρΒΞ post ο: δε Μ ελεγε ΓΙ, εφη Μ, ελάλησε Σ περι του πανθηρος om. Μ πανθηρος ΓαWΟΑφρ 6-7 εχει (την Β) φυσιν ΙΒ 6 φυσικην ενεργειαν WO 7 post εχει: ο πανθηρ Μ ante παντων: οτι Ι παντα μεν τα ζωα φιλουσ αυτον, εχθραίνει(ν) μονω τω δρακοντι ο παντων (των α Eust.) ζων post εστιν αρ Eust. φιλον ΑΕΙΠΔρ Eust., φιλος υδΛΒΞ, φιλον φ, φιλικωτερον Σ, φιλιωτατον α, φιλιωτατος s, φιλος (ποθειωτατων Μ) post εστι ΜΓρα ante εστιν: μεν Eust. εστιν om. α post εστιν: το ζων ΑΕΙΠΔφρ, μεγαστην και ξ εχθρος ΜΓΣαWΟΑΕΙΠΔφργδΛρΒ, ους ξ δε om. ξ μονον Ι, οτι ΓΣαΔρ, om. αWΟΑΕΙΠΔφργδΛρΒΞ Eust. post μονου: εχει Ι τον δρακοντα Ι post δρακοντος: ωσπερ και ο Ιγνημων Β, και ξ

παμποικιλον εστιν ως ο χιτων του 'Ιωσηφ και ωραιον, ησυχιον δε και προον πανυ.

'Εαν φάγη και χορτασθη, κοιμάται εν τω φαλεφ αυτου, και τη τρίτη ημέρα εγειρεται εκ του υπνου, και βοα μεγάλη τη φωνη κραζων,

Περι του πανθηρου. Ποικιλον ζων γαρ εστιν, και ησυχον και προον, ωραιον τε και εμπορπον ο πανθηρος ο μεγας. εχθρος μονον του δρακοντος υπερχει ο πανθηρης. Και, όταν φη και κορεσθη, κοιμάται τρεις ημέρας, χωνεύουσιν τα βρώματα άπισω ζτην κοιλιάν του, εβγάλλει ξνην μυρωδιάν εκ την κοιλιάν του μέσα, βάλλει φωνάς μεγάλας τε όσον να εμπορησθ,

485

1 Gen. 37, 3: έποίησε δε αυτόν χιτώνα ποικίλον.

Fontes: 3-62, 3 E variis ad captandum victum animalium calliditatibus, echini, vulpis, aspidocheloniae, pantherae, ultima tantum antiquissimos natales iactaverit. Fsbula iam a Paripateticis narratur: ARISTOTELES de an. hist. 612^a, 12 ANTIGONI CARISTH 31 atque HORAPOLLINIS II, 90 fons est; enumerandi sunt praeterea THEOPHRASTUS π. ζώνων 29 (Jochim), THEOPHR c. pl. VI, 5, 2, Pa. ARIST. probl. 13, 4, 907^b, 35. En igitur fabulae rem pristinam: panthera in silvis absconditur ut animalia necopina, mirifica corporis suavitate ad se allecta, comprehendat. Posterior autem narratio amplificata est: PLIN. VIII, 17, 62 et XXI, 7, 39, AELIAN. n. a. V, 40; simias eo dolo praesertim captari PLUTARCH. de soll. anim. 24, p. 976 D et AELIAN. n. a. VIII, 6 consensu testantur.

1-3 παμποικίλον - χορτασθη] χορά· δε παμποικίλος, προον ησυχον πλησθεν βρωσεως ο 1 παμποικίλον - ωραιον] εστι δε τω σώματι άστερωπόν Eust. εστι δε παμποικίλον Β (και υδΛαρ) παμποικίλος ΣWΟΑΠΔφργδΛρ post παμποικίλον: δε MAEIΔφρ εστιν] και α, om. MO post εστιν: τούτω του ζων Β ως - 'Ιωσηφ post ωραιον Μ ως ο] ωσπερ και η (ή εναν.) Β ως om. s ο χιτων] το ένδυμα α ο om. ΙΩ του] τον Λ post του: δρακοντος δ 1-2 και ωραιον - πανυ om. υδΛαρΒΞ 1 και ωραιον om. WO και pr. om. Ω ωραιος ΣΑΕΙΠΔφρ post ωραιον: και γαρ > η βασιλίσσα παρέστη εκ δεξιων σου, εν Ιματισμω διαχρούσφ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη > Π 1-2 ησυχιον - πανυ] και πανυ ησυχιον Eust. 1 ησυχιον δε] και ησυχιον Σ, ο πανθηρ ουν ζων εστιν ησυχιον Π ησυχον ΜΓWΟΙ, ησυχί Α, -χει Δφρ 1-2 δε και προον om. Ω 1 δε] τε Ο, om. W post δε: εστι αsWO και alt. om. Ο 2 προον Σα, πραγ s 3-62, 3 εαν φάγη - εγγιστα αυτου om. υδΛαρΒΞ 3 εαν - χορτασθη] και εως μεν (ον) ού χρηζει τροφης Eust. post εαν: δε α χορτάση WO κοιμάται - αυτου] ύπνοι μεν τριήμερον ο κοιμάται - φαλεφ] μένει καθυειδον εν τω φαλεφ Eust. εις τον φαλεόν Μ, εις την φαλαιαν Γ φαλεφ Δφ, φαλειφ Ετ, φιλέφ Ω αυτου om. ΣαsΠΩ Eust. post αυτου: τρεις ημέρας sAEIΩ, ημέρας τρεις Δφρ 3-4 και τη - κραζων] ανιστων τε τη τρίτη, ην εχει βοα φωνη ο και τη - εγειρεται] και ανισταται τη τρίτη ημέρα Μ 3 και τη] τη δε Ω Eust. 4 εγειρεται - ύπνου] πενάσων εξεσαι Eust. εγειρεται] ανισταται α εκ του his Ω εκ] από ΑΕΙΠΔφρ post ύπνου: αυτου ΓWΟ, ούτως και ο Κύριος ημων 'Ιησους Χριστός τη τρίτη ημέρα ηγήρθη από των νεκρών. ο πανθηρ δε εαν εγερθη από του ύπνου τη τρίτη ημέρα Π και om. Π μεγάλη φωνη βοα Eust. βοα] κραζει Ω τη om. WO ante κραζων: και Ι κραζων ΑΙ, om. ΠΩ EUST.

Sbordone 1936

G

16. Περὶ πάνθηρος ζῴου.

ἽΟ προφήτης ἐπροφήτευσεν καὶ εἶπεν· "ἐγενόμην ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ" (Hos.5,14).

ἽΟ Φυσιολόγος ἔλεξεν περὶ τοῦ πάνθηρος, ὅτι τοιαύ-
5 την φύσιν ἔχει· πάντων τῶν ζῴων φίλτατόν ἐστιν, ἐχθρὸς
δὲ ἐστὶν τοῦ δράκοντος· πανποίκιλόν ἐστιν ὡς χιτῶν τοῦ
ἽΙωσήφ (Genes.37,3) καὶ ὤραϊον καὶ ἡσύχιον πάνυ. ἐὰν φά-
γη καὶ χορτασθῆ, κοιμᾶται ἐν τῷ φωλεῷ αὐτοῦ· καὶ τρίτη
ἡμέρα ἐγείρεται ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ βοᾷ μεγάλη τῇ φωνῇ κρά-
10 ζων· οἱ δὲ μακρόθεν καὶ πλησίον ἀκούουσιν τὴν φωνὴν αὐ-
τοῦ· ἐκ δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ πᾶσα εὐωδία ἀρωμάτων ἐξέρχε-
ται· καὶ ἀκολουθοῦντες τῇ εὐωδίᾳ τῆς φωνῆς τοῦ πάνθηρος
ἔρχονται πλησίον αὐτοῦ.

9 μεγάλη τῇ φωνῇ κράζων: cf. Act.7,60 Apoc.14,7 9

10 ἀκούουσιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ: cf. Joh.10,3 16 27

10 ἀκούωσιν G

M

[Π]ερὶ πάνθηρος.

[ἽΟ] προφήτης ἔφησεν· "ἐγενόμην ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφρα-
ἽΙμ".

ἽΟ δὲ Φυσιολόγος ἔφη, ὅτι τοιαύτην φύσιν ἔχει ὁ πάν-
θηρ· πάντων τῶν ζῴων ἐστὶ ποθεινότατον, ἐχθρὸς δὲ μόνου 5
τοῦ δράκοντος· πανποίκιλον δὲ καὶ ὤραϊον ὡς ὁ χιτῶν τοῦ
ἽΙωσήφ, ἡσυχον δὲ καὶ πρᾶον πάνυ. ἐὰν φάγη καὶ χορτασθῆ,
κοιμᾶται εἰς τὸν φωλεὸν αὐτοῦ· καὶ ἀνίσταται τῇ τρίτῃ ἡ-
μέρα ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ βοᾷ μεγάλη τῇ φωνῇ κράζων· οἱ δὲ
ἐγγύς καὶ μακρὰν ἀκούοντες θῆρες καὶ τῆς αὐτοῦ ὀσφραϊνό-10
μενοι φωνῆς, ἐξ ἧς πᾶσα εὐωδία ἀρωμάτων ἐξέρχεται, ἔρχου-
ται ἐγγύς αὐτοῦ.

Fam. II

Σ as 16. Περὶ ζῴου πάνθηρος· περὶ τὶ πάνθηρ· περὶ τὸ πᾶν θηρίον ἀγαπᾶν.
 Ὁ προφήτης προεφήτευσεν καὶ εἶπεν· "ἐγενόμην ὡς πάνθηρ τῷ Ἐ-
 φραΐμ." ¹
 Ὁ Φυσιολόγος ἔλεξεν περὶ τοῦ πάνθηρος, ὅτι τοιαύτην φύσιν ἔχει·
 5 πάντων τῶν ζῴων φίλτατόν ἐστιν, ἐχθρὸς δὲ ἐστὶ τοῦ δράκοντος· παμποίκι-
 λόν ἐστιν ὡς ὁ χιτῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ὠραῖον·

ἡσύχιον δὲ ἐστὶν καὶ πρῶτον πάνυ· ³ ἂν δὲ
 φάγη καὶ χορτασθῆ, ⁴ κοιμᾶται ἐν τῷ φωλεῷ, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ⁵ ἐγεί-
 10 ρεται ἐκ τοῦ ὕπνου

καὶ βοᾷ μεγάλη τῇ φωνῇ κρᾶζων· ⁶ ἐκ δὲ τῆς
 φωνῆς αὐτοῦ πᾶσα εὐωδία ἀρωμάτων ἐξέρχεται. οἱ μακρὰν καὶ οἱ ἐγγύς θῆ-
 ρες ἀκούουσιν τῆς τούτου φωνῆς· ἐκ δὲ τῆς τούτου φωνῆς πᾶσα εὐωδία ἀ-
 15 ρωμάτων ἐξέρχεται· καὶ ἀκολουθοῦντες οἱ θῆρες τῆς εὐωδίας τῆς φωνῆς
 τοῦ πάνθηρος, ⁷ ἔρχονται ἔγγιστα αὐτοῦ.
 Ἐρμηνεῖα.

Οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς
 ἐκ τῶν νεκρῶν ⁸ πᾶσα εὐωδία ἐγένετο τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς καὶ εἰ-
 20 ρήνη, ⁹ ὡς ὁ ἀπόστολος ἔφη.

1 ζῴου om.s / περὶ- ἀγαπᾶν om.a s 2 φησὶν ὁ Σ / ἐπροφήτευσεν a / προ-
 εφήτευσεν- εἶπεν om.Σ / ὡσεὶ a / πάνθηρος s 4 ἐλάλησε Σ 5 φίλτατος
 s : φιλικότατον Σ / ἐστὶν om.a / ἐστὶ om.s / παμποίκιλος Σ 6 ὡς om.s
 ὠραῖος Σ 8 καὶ ἡσύχιον Σ / δὲ ἐστὶν om.Σ / πρὸς a s / ἂν δὲ : ἂν Σ
 s 9 φωλεῷ τρεῖς ἡμέρας s / ἐγείρεται : ἀνίσταται a 12-13 ἐκ δὲ- ἐξ-
 ἔρχεται om.Σ s 13 καὶ οἱ s / καὶ οἱ : καὶ Σ s 14 ἀκούσιν Σ / τούτου
 om.s / φωνῆς αὐτοῦ s 15 τῇ-εὐωδίᾳ s : τὴν εὐωδίαν Σ / τῆς φωνῆς om.Σ s
 16 τοῦ πάνθηρος om.Σ / πρὸς αὐτόν Σ 19 πάσης εὐωδίας ἐπλήρωσεν ἡμᾶς
 s / ἐγένετο om.s / ἐγένετο ἡμῶν a / τοῖς μακρὰν om.s / τοῖς ἐγγύς καὶ
 τοῖς πόρρω s 19-27 καὶ εἰρήνη- γραφαὶ om.a 20 εἶπε s.

Fam. III

W O 16. Περὶ πάνθηρος.
 Ὁ προφήτης προεφήτευσεν καὶ εἶπεν· "ἐγενόμην ὡς πάνθηρ τῷ
 Ἐφραΐμ."
 Ὁ Φυσιολόγος ἔλεξεν περὶ τοῦ πάνθηρος, ὅτι τοιαύτην φυσικὴ
 5 ἐνέργειαν ἔχει· πάντων τῶν ζῴων φίλτατόν ἐστιν, ἐχθρὸς δὲ τοῦ δρά-
 κοντος· παμποίκιλός ἐστιν ὡς ὁ χιτῶν τοῦ Ἰωσήφ,

ἡσυχόν τε ἐστὶ καὶ πρῶτον πάνυ. ἂν φάγη
 καὶ χορτάση, κοιμᾶται ἐν τῷ φωλεῷ αὐτοῦ, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγεί-
 10 ρεται ἐκ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ,

καὶ βοᾷ μεγάλη φωνῇ κρᾶζων·
 καὶ οἱ μακρὰν καὶ οἱ ἐγγύς
 θῆρες ἀκούουσιν τὴν τούτου φωνήν· ἐκ δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ πᾶσα εὐω-
 15 δία ἀρωμάτων ἐξέρχεται· καὶ ἀκολουθοῦσιν οἱ θῆρες τῇ εὐωδίᾳ τῆς
 ὁσμῆς τοῦ πάνθηρος, τρέχοντες ἐγγύς αὐτοῦ.

Οὕτω καὶ ὁ κύριος ἐγερθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀναστὰς ἐκ
 νεκρῶν πᾶσα εὐωδία γέγονεν ἡμῖν, τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς μακρὰν εἰρη-
 20 νικοῦς.

1 περὶ τοῦ O 2 ὡς ὁ O 6 ἐστὶν om.O 8 τε om.W 14 ἀκού-
 οντες O 15 ἀρωμάτων om.O 18 κύριος O : Χριστὸς W 19 πᾶσιν
 O / εἰρηνικὸς O.

Fam. IV

ΑΙΕΠΔφγ

16. Περί πάνθηρος.

Καλῶς ὁ προφήτης προεφήτευσεν καὶ εἶπεν· "ἔγενόμην ὡσεὶ λέων τῷ οἴκῳ Ἰούδα, καὶ ὡσεὶ πάνθηρ τῷ οἴκῳ Ἐφραΐμ."

Ὁ Φυσιολόγος ἔλεξεν περὶ τοῦ πάνθηρος, ὅτι τοιαύτην φύσιν ἔχει· πάντων τῶν ζῴων φίλον ἐστὶν τὸ ζῷον, ἐχθρὸς δὲ τοῦ δράκοντος· παμπούκιλος δὲ ἐστὶν ὡς ὁ χιτῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ὠραῖος, καὶ γὰρ ἡ βασιλισσα παρέστη ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρυσῷ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη." ὁ πάνθηρ οὖν ζῷόν ἐστὶν ἡσύχιον καὶ πρῶτον πάνυ. ἐὰν φάγη καὶ χορτασθῆ, κοιμᾶται ἐν τῷ φωλεῷ αὐτοῦ ἡμέρας τρεῖς· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ ὕπνου· οὕτως καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν. ὁ πάνθηρ δὲ ἐὰν ἐγερθῆ ἀπὸ τοῦ ὕπνου τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, βοᾷ μεγάλη τῇ φωνῇ κρᾶζων· καὶ ἐκ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἐξέρχεται πᾶσα εὐωδία ἀρωματικῶν. καὶ οἱ μακρὰν θῆρες καὶ οἱ ἐγγύς ἀκούοντες τῆς τούτου φωνῆς,

ἀκολουθοῦσι τῇ εὐωδίᾳ τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἔρχονται ἔγγιστα αὐτοῦ.

Ἑρμηνεία.

Οὕτως καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, "πᾶσα εὐωδία ἐγένετο ἡμῖν, τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς, καὶ εἰρήνη," ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος.

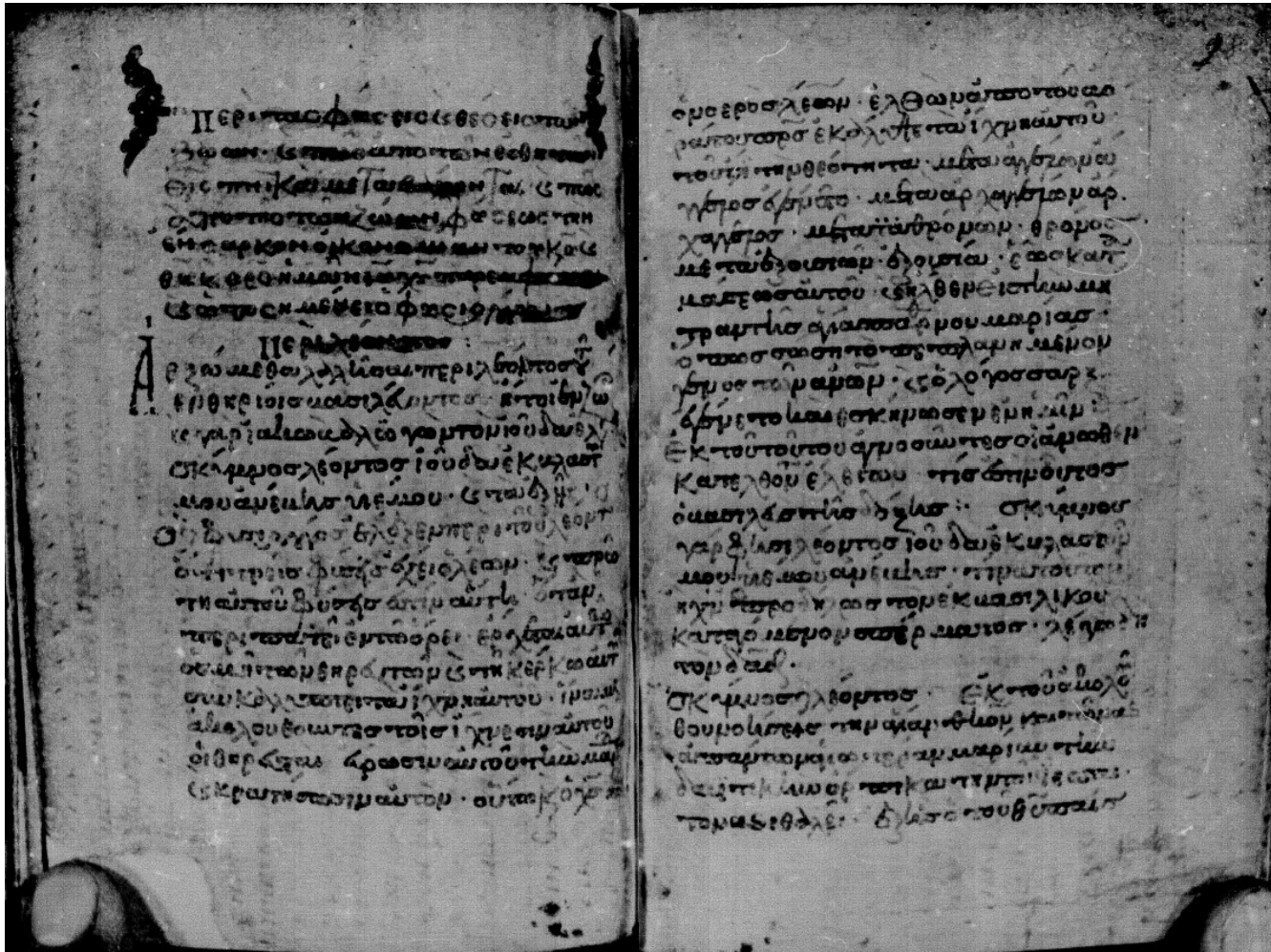
- 1) Hos. 5,14 διότι ἐγώ εἰμι ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ καὶ ὡς λέων τῷ οἴκῳ Ἰούδα.
- 2) Gen. 37,3 Ἰακώβ δὲ ἠγάπα τὸν Ἰωσήφ ... ἐποίησεν δὲ αὐτῷ χιτῶνα ποικίλον.
- 3) 1 Pet.3,4 ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ...
- 4) Joh.6,26 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.
- 5) Lc. 24,7 καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ. cf. Credo
- 6) Mc.15,34 καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ. cf. Act.7,60.
- 7) Cant. 1,4 ὄπισω σου εἰς ὁσμὴν μύρων σου δραμοῦμεν.
- 8) Eph.2,17 καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ ex Is.57,19 εἰρήνην τοῖς ἐγγύς.

Kaimakis 1974

1 περὶ πάνθηρος om.Π / περὶ ζῴου E / πανθήρου Δγρ / πενθήρου φ 2 ἄλλο μὲν προφήτης Π / καλῶς ὁ om.Π / ἐπροφήτευσεν Π / καλῶς - εἶπεν om.γ / ὁ Ἰακώβ λέγει· ἐγενόμην γ 3 καὶ om.ΑΔφγ 4 ἔλεγε I / ὁ - περὶ om.γ / ὁ πάνθηρ γ / ὅτι om.γ / ἔχει φύσιν I / ὅτι πάντων I 5 ἐστὶ φίλος Iγ / ἐστὶ τὸ ζῷον om.Ιγ / τὸ ζῷον om.γ / ἐχθρὸν δὲ μόνον ἔχει τὸν δράκοντα I / καὶ παμπούκιλος γ : παμπούκιλον E 6 δὲ om.Πγ / ὁ om.Ι 6-27 καὶ ὠραῖος - γραφαὶ om.γ 6-8 καὶ γὰρ - ἐστὶν om.ΑΙΕΔφγ 8 ἡσυχίον Iγ : ἡσυχεῖ ΑΔφγ / δὲ καὶ ΑΙΕΔφ γ 9 ἀπὸ τοῦ φωλεοῦ Π / αὐτοῦ - τρεῖς om.Π / τρεῖς ἡμέρας ΑΙΕ 10-12 οὕτως καὶ - ἡμέρᾳ om.ΑΙΕΔφγ 12 καὶ βοᾷ ΑΙΕΔφγ / καὶ κρᾶζων I : om.Π 14 ἀκούσαντες ΑΕΠΔφ γ 15 ἀκολουθοῦσι ΑΕΔφγ / τὴν εὐωδίαν φ / τῆς φωνῆς αὐτοῦ om.ΑΙΔφγ / ἔγγιστα : πλησίον I 15-16 καὶ - αὐτοῦ om.Π 17 Ἑρμηνεία om.Πφ 18 καὶ om.Π / ἡμῶν : μοῦ Π / Χριστὸς καὶ σωτὴρ Π 19 ἡμῖν om.Δφγ 20 καθὼς φησὶν I.

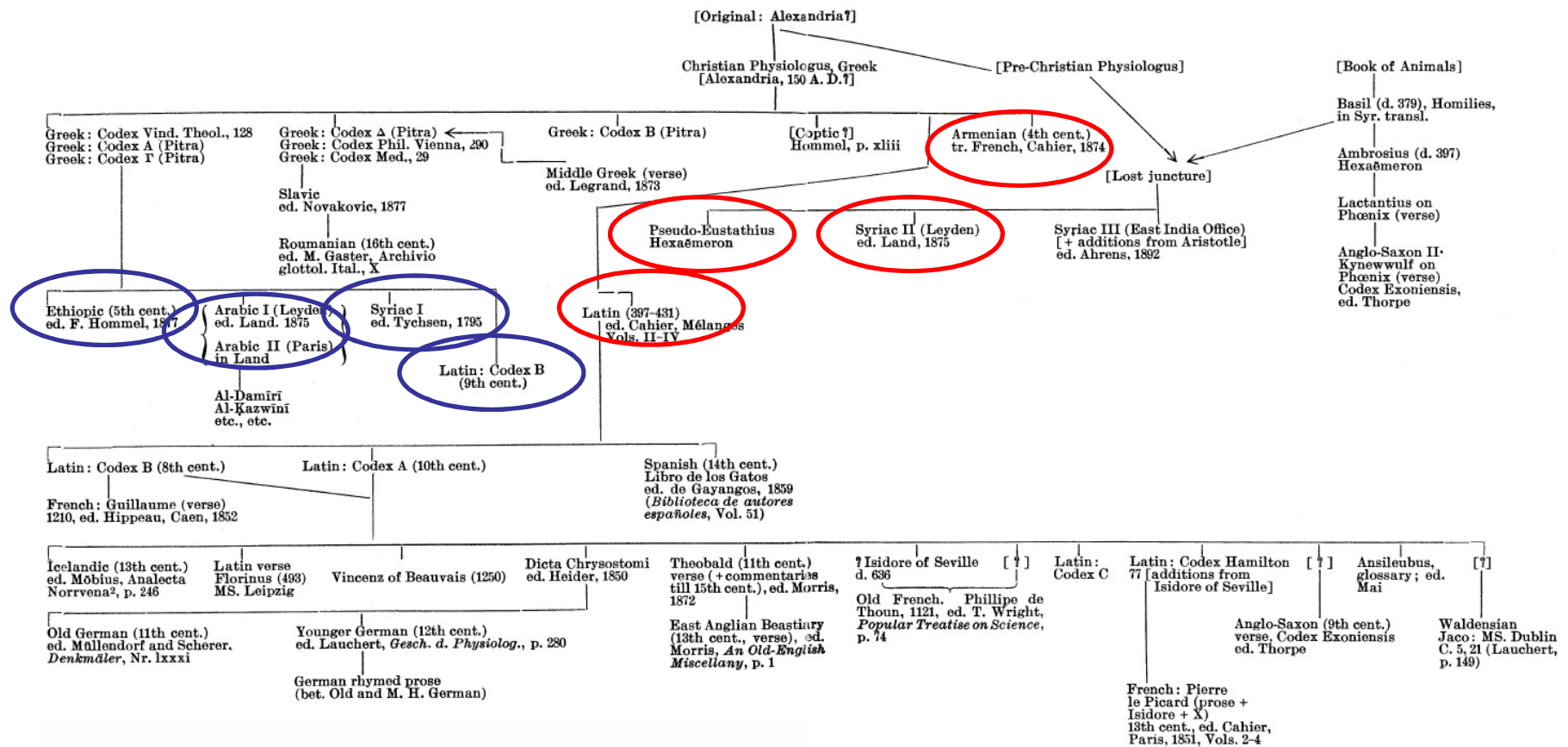

Sbordone's Leiths.(M): Ambr. A 45 sup., Otranto, s. XII

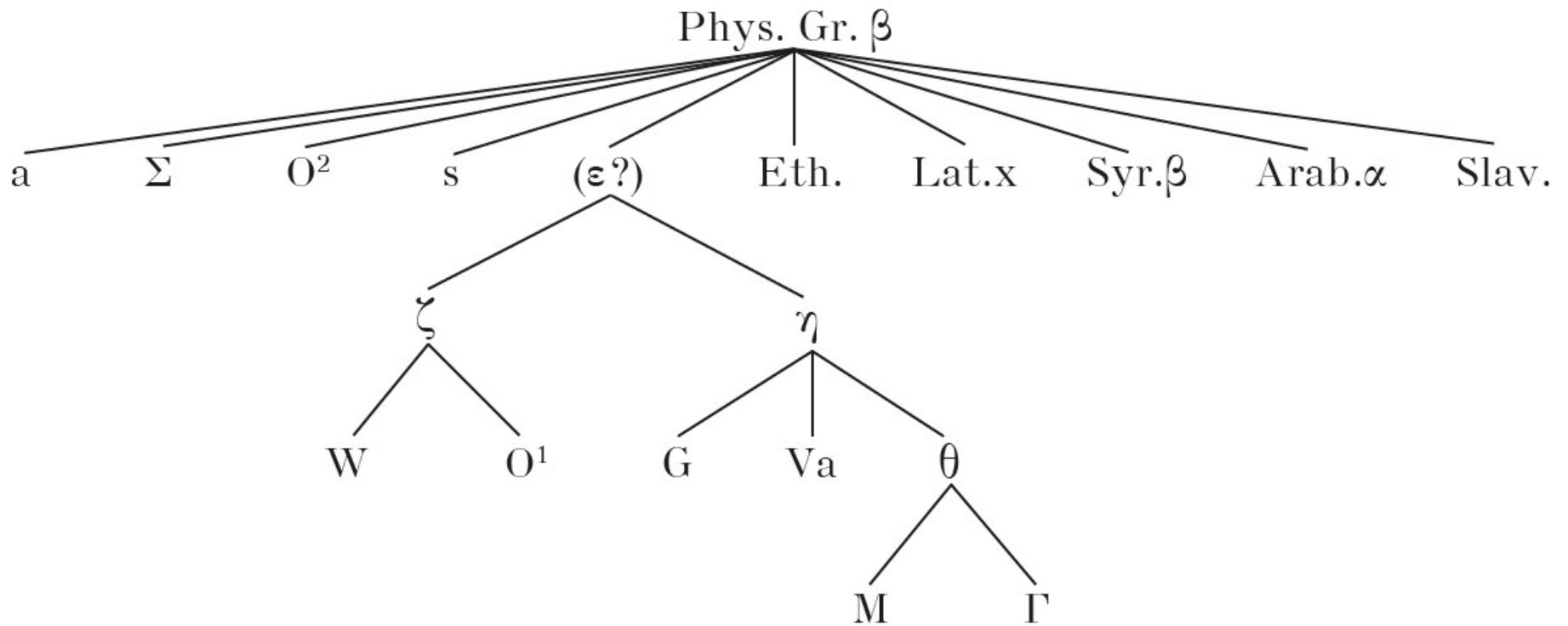
Translations (Gottheil 1899)

PEDIGREE OF THE PHYSIOLOGUS LITERATURE

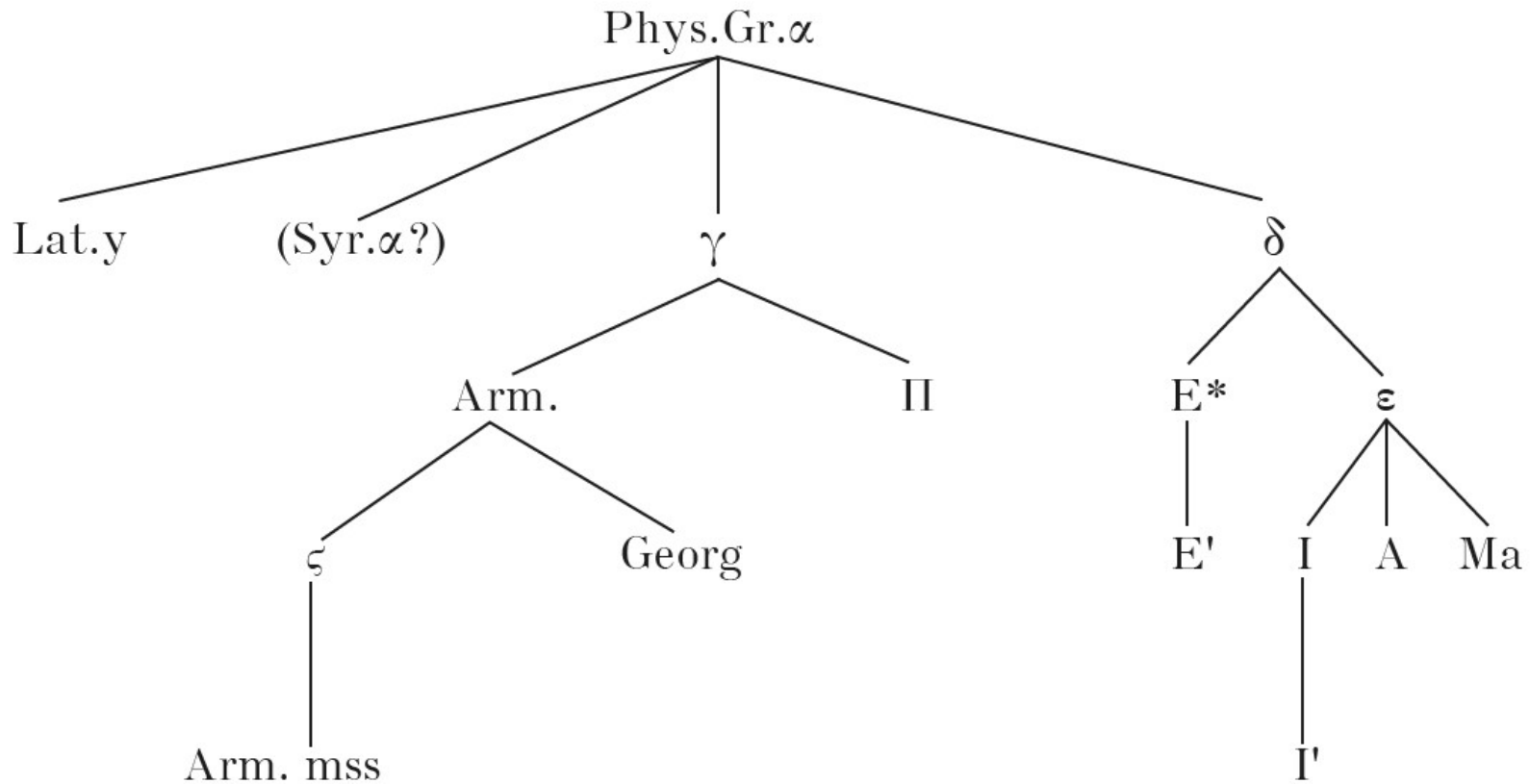
New stemma: redaction β

New stemma: redaction α

Περὶ πάνθηρος

[1.] Ὁ προφήτης προεφήτευσε καὶ εἶπεν· ἐγενόμην ὡσεὶ λέων τῷ οἴκῳ Ἰούδα καὶ ὡσεὶ πάνθηρ τῷ οἴκῳ Ἐφραΐμ.

[2.] Ὁ φυσιολόγος ἔλεξε περὶ τοῦ πάνθηρος ὅτι τοιαύτη φύσιν ἔχει πάντων τῶν ζῴων φίλον ἐστὶν τὸ ζῷον, ἐχθρὸς δὲ τοῦ δράκοντος. [3.] *Παμπούκιλος* δὲ ἐστὶν ὡς ὁ χιτῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ὠραῖος. [4.] Καὶ γὰρ ἡ βασίλισσα παρέστη ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρῦσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. [5.] Ὁ πάνθηρ οὖν ζῷον ἐστὶν ἡσύχιον καὶ πρᾶον πάνυ. [6.] Ἐὰν φάγῃ καὶ χορτασθῆ, κοιμάται ἐν τῷ φωλεῷ καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ ὕπνου. [7.]

About the panther

[1.] The propher prophesied and said: "I became like a lion in the house of Juda and like a panther in the house of Ephraim".

[2.] The physiologus said about the panther that it has such a nature, the animal is a friend of all animals, but an enemy of the dragon. [3.] And it is variegated like the tunic of Joseph and beautiful. [4.] And indeed the queen stood at your right in gold-woven clothing, decked out in many colours. [5.] The panther thus is an animal quiet and very mild. [6.] If it eats and is sated, it lies down in the den and on the third day it wakes up from the sleep. [7.] And in the same way as our

2-3 Hos. 5.14 6-7 cf. Gen. 37.3 7-9 Ps. 44.10

AHP Lat.Y Arm. Georg.

1 Περὶ πάνθηρος AMaE*I (πανθήρος A) Lat.Y: deest Π Arm. Georg. 2 Ὁ Lat.Y Arm. Georg.: καλῶς praem. AMaE*I, ἀλλ'ὁ μὲν Π προεφήτευσε-εἶπεν] 'he says' Lat.YArm., 'he prophesies' Georg. προεφήτευσε] ἐπροφήτευσεν Π 3 καὶ] om. AMa | πάνθηρ] πανθήρ AMa 4 ante Ὁ φυσιολόγος] τη [18] Π** | πάνθηρος] πανθήρος AMa 5 φύσιν ἔχει] in: I | πάντων] δι: praem. I | φίλον-ζῷον AE* Π Georg.: ἐστὶ φίλος MaI Lat.Y Arm. | ἐχθρὸς] ἐχθρόν I 6 τοῦ δράκοντος] μόνον ἔχει τὸν δράκοντα I | Παμπούκιλος] παμπούκιλον Π | ὁ] om. I Π 7 ὠραῖος] 'like the queen' add. Arm.** | 'like the queen of the South' add. Georg. (cf. Mt. 12.42) 7-9 Καὶ-ἐστὶν Π Lat.Y Arm. Georg.: om. AMaE*I 7 Καὶ γὰρ] 'who (which Arm.***) he says' Arm., '(about) whom David said' Georg., 'indeed he said' Lat.Y 9 ἡσύχιον] δὲ add. AMaE*I, ἡσυχι A, ἡσυχη Ma, ἡσυχο I 10 τῷ] om. Π 11 φωλεῷ Π Lat.Y Arm. Georg.: αὐτοῦ τρεῖς ἡμέρας add. AMaE*I

Περὶ πάνθηρος

[1.] Ὁ προφήτης προεφήτευσε καὶ εἶπεν· ἐγενόμην ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ.

[2.] Ὁ Φυσιολόγος ἔλεξε περὶ τοῦ πάνθηρος ὅτι τοιαύτη φύσιν ἔχει πάντων τῶν ζῴων φιλατόν ἐστίν, ἐχθρὸς δὲ ἐστὶ τοῦ δράκοντος. [3.] Παμπούκιλόν ἐστὶν ὡς ὁ χιτῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ὠραῖον, [5.] ἡσύχιον δὲ ἐστὶν καὶ πρᾶν πάνυ. [6.] Ἐὰν φάγῃ καὶ χορτασθῆ, κοιμάται ἐν τῷ φωλεῷ [8.] καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγείρεται ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ βοᾷ μεγάλη τῇ

About the panther

[1.] The propher prophesied and said: "I became like a panther to Ephraim".

[2.] The physiologus said about the panther that it has such a nature, of all the animals it is the most friendly, but it is an enemy of the dragon. [3.] It is variegated like the tunic of Joseph and beautiful. [5.] it is quiet and very mild. [6.] If it eats and is sated, it lies down in the den [8.] on the third day

2-3 Hos. 5.14 6-7 Παμπούκιλόν-Ἰωσήφ cf. Gen. 37.3

Σας GMΓ WO Lat.C Eth.a

I πάνθηρος] ζῷου praem. Σα, περὶ τὴν πάνθηρ: περὶ τὸ πᾶν θηρίον αγαπᾶν add. Σ, ζῷου add. G, τοῦ praem. Γ O, πάνθηρος M, πανθήρος Γ, πανθήρος WO 2 προεφήτευσε] ἐπροφήτευσεν a G | προεφήτευσε καὶ] om. Σ M, deest Lat.C Eth.a | εἶπεν] φησὶν et ante ὁ προφήτης transp. Σ, ἔφησεν M | ἐγενόμην] ἐγενάμην a | ὡς] ὡσεὶ a 3 πάνθηρ] πανθήρ a Γ WO, πανθήρ M, πάνθηρος s, καὶ praem. Γ, ὁ praem. O | τῷ Ἐφραΐμ] 'in the house of Ephraim' Lat.C 4 O] δὲ dd. M | ἔλεξε] ἐλάλησε Σ, ἔφη M, ἔλεξεν Γ | περὶ-πάνθηρος] om. M | πάνθηρος] πανθήρος a, πανθήρ Γ, πανθήρος WO | ὅτι] ὡς praem. Γ 5 φύσιν] φυσικὴν ἐνέργειαν WO ἔχει] ὁ πανθήρ add. M | φιλατόν] φιλότατον a, φιλικότερον Σ, φιλότατον s, ποθενότατον et post ἐστὶν transp. M, φιλιτέον Γ | ἐστὶ] om. sWO, μόνου M 6 Παμπούκιλόν] παμπούκιλός Σ WO | ἐστὶν] δὲ M | ὡς] om. s 7 καὶ ὠραῖον] ante ὡς ὁ χιτῶν transp. M, om. WO ὠραῖον] ὠραῖος Σ | ἡσύχιον] ἡσυχιον Γ WO | δὲ] καὶ et ante ἡσύχιον G, om. W, τε O | ἐστὶν] om. ΣGMΓ | καὶ?] om. O | καὶ πρᾶν] om. G | πρᾶν πρᾶν aΣ: πρᾶν s, πρᾶν M WO, πρᾶν Γ 8 Ἐὰν] δὲ add. a, 'however' add. Lat.C | χορτασθῆ] χορτάση WO | ἐν-φωλεῷ] τρεῖς ἡμέρας add. s, εἰς τὸν φωλεόν M, εἰς τὴν φωλαίαν Γ, αὐτοῦ add. GMΓ WO 9 ἐγείρεται] ἀνίσταται a M, et ante τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ transp. M ὕπνου] αὐτοῦ add. Γ WO | τῇ?] om. WO

Second example: Gregory of Nazianzus

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Graeca

64

Corpus Nazianzenum

22

SANCTI GREGORII
NAZIANZENI OPERA

Versio Graeca

I

ORATIONES X et XII

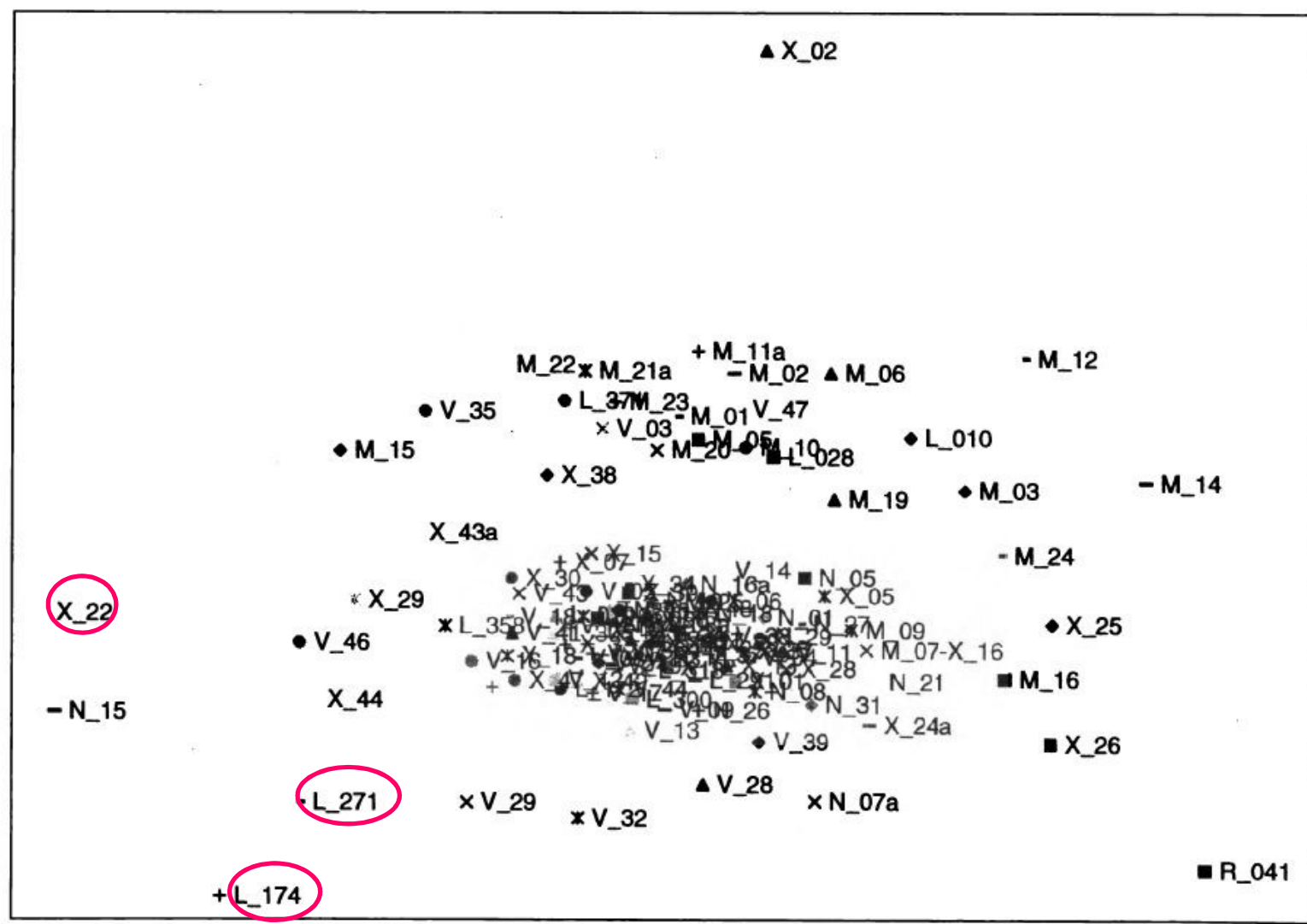
TURNHOUT
BREPOLS PUBLISHERS

2006

Gregory of Nazianzus: Editions of Or. 10

- **PG 35 (1857), col. 827-832 = ed. Mauristes 1778, p. 239-241**
  - a few mss from Paris, difficult to identify
- **M.-A. Calvet-Sebasti, SC 405 (1995), p. 316-327**
  - 10 mss
- **J. Mossay, CCSG 64 = CNaz 22 (2006), p. 5-11**
  - 133 mss + Syriac and Georgian translations

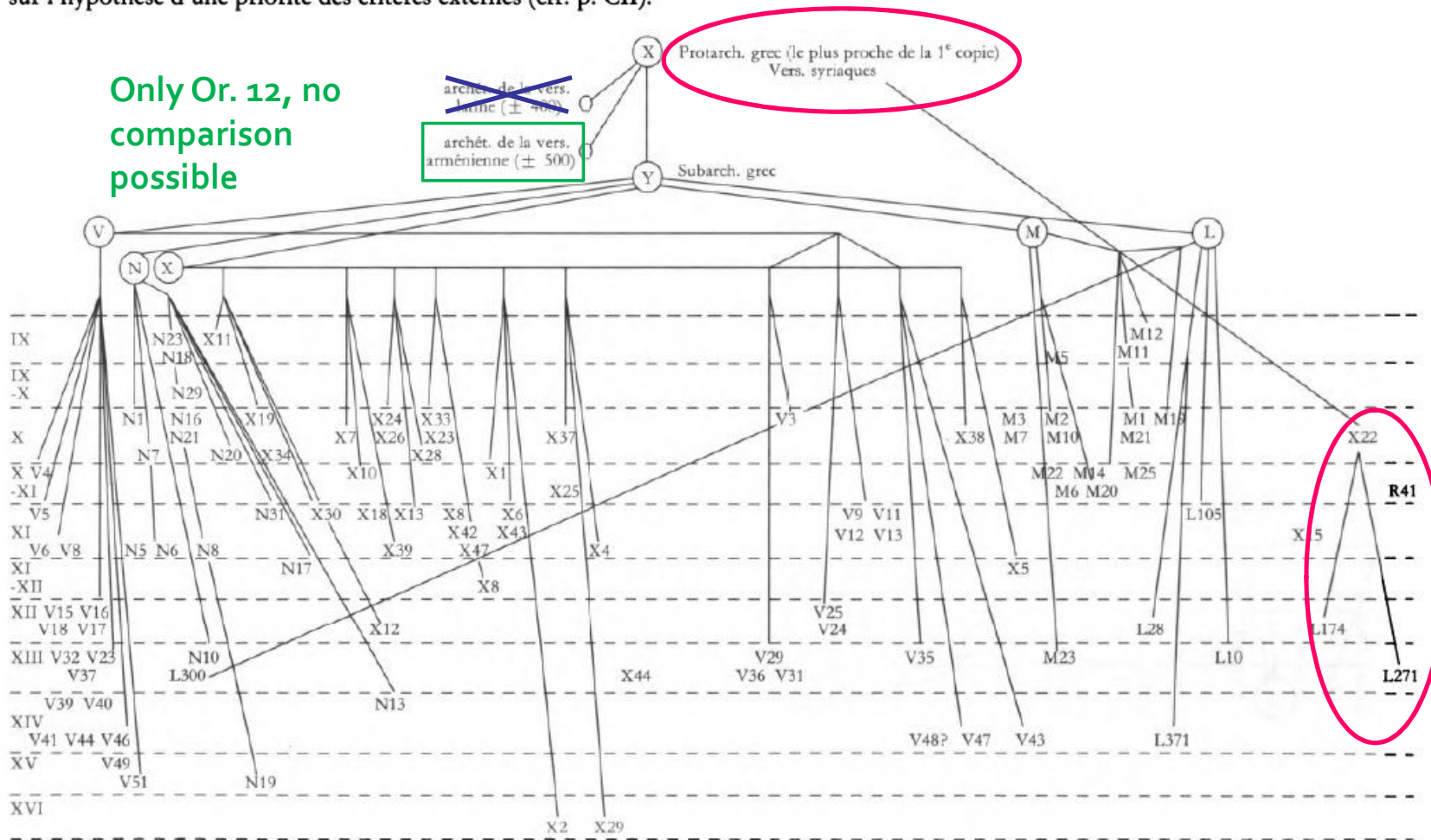

e. Synthèse finale des classements des manuscrits

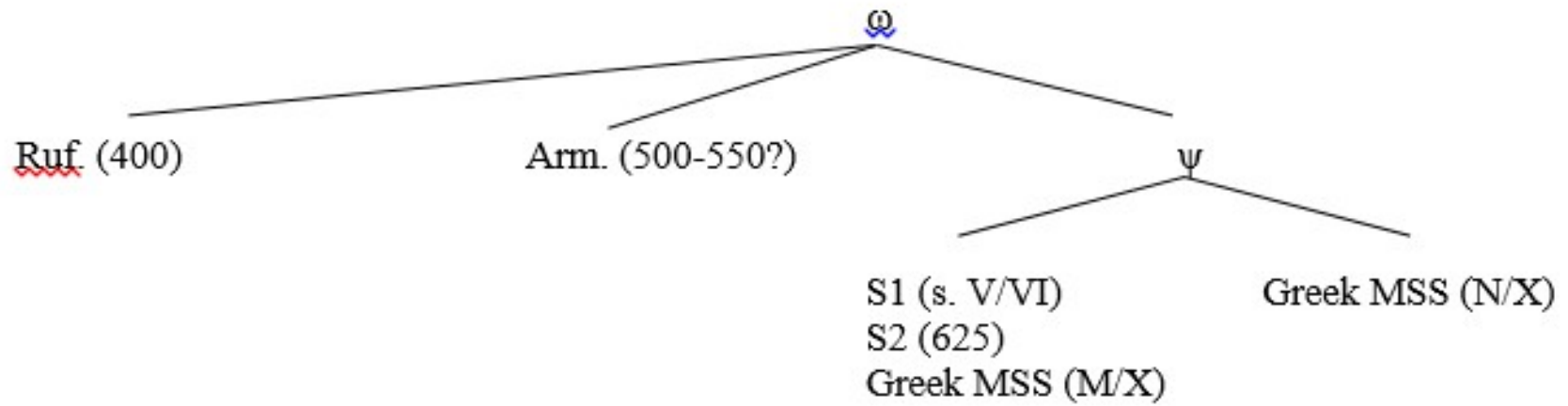
Voici un tableau qui visualise la synthèse des classements développés dans les pages qui précèdent.

Il peut tenir lieu de stemma. Ce tableau final permet de constater que les critères internes confirment et précisent le schéma obtenu en conclusion du groupement par critères externes (p. LXXII), ce qui confirme aussi le bien-fondé de notre méthode de classement fondée sur l'hypothèse d'une priorité des critères externes (cfr. p. CII).

Only Or. 12, no comparison possible

"Rameau a"

Τί δαί τῆς ὑπὲρ ἀδελφούς ἀνακράσεως ἢ τῆς γνησίας συμ-
 νοίας ὕστερον, εἰ μὴδὲ τοσοῦτον ὑπῆρξέ μοι κάτω μένειν ἐν
 καιρῷ δυναστείας καὶ ὕψους ὅποτε τὸ ἐναντίον τοῖς πολλοῖς σπου-
 δάζεται καὶ ἐπιτυγχάνεται, τὸ παραδυναστεύειν λέγω καὶ τῆς τῶν
 45 φίλων μετέχειν εὐημερίας;

B 3. Τί μοι πάντα λέγειν τὰ τῆς λύπης καὶ τῆς ἀκηδίας ἢν ζόφον
 ἐγὼ τοῦ νοῦ καλῶ τὰ ῥήματα; Καὶ γὰρ ταῦτα καὶ τούτων ἦν
 ἀτοπώτερα. Κατηγορήσω γὰρ αὐτὸς ἐγὼ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως
 εἴτε ἀνοίας. Ἄλλὰ νῦν μεταλαμβάνω καὶ μεθαρμόζομαι ὡς πολὺ
 50 τούτων καὶ ἀληθέστερα καὶ ἡμῖν πρεπωδέστερα.

Καὶ ἵνα εἰδῆς τὸ γνήσιον τῆς ἡμετέρας μεταβολῆς, ὦ Θαυμά-
 σιαι, οὐ λύσεις μόνον τὴν σιωπὴν ἢν ἐμέμψω καὶ ἣς πολλὰ κατεβόη-
 σας, ἀλλὰ καὶ συνηγόρους ἔχεις τοὺς λόγους. Τοῦτο μὲν ἤδη τῆς
 ἡμετέρας φιλίας καθαρῶς καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν Πνεύματος.

41 γνησίας] *om. Syr. codd. BCDFG* 42/46 εἰ μὴδὲ τοσοῦτον ... τῆς
 λύπης] *om. V.46* 42 μὴδὲ] δὲ μὴ *Ram a N.14, μὴ δὲ I.100* μοι
 μου *M.14* μένειν] μὲν *V.12* 43 τὸ ἐναντίον] τοῦναντίον *M.9 V.3,*
om. τὸ Mor. 44 παραδυναστεύειν] δυναστεύειν *L.174 L.271*
X.2 45 εὐημερίας] τῆς εὐημερίας *X.29.*

Or. 10, 3

46 ἀκηδίας] τὰ τῆς ἀκηδίας *M.9 V.3, τῆς ἀθυμίας V.9* ζόφον]
 ζόφον *V.32, ζῶφος R.41* 47 τοῦ νοῦ καλῶ *L.174 L.271 M.9 X.47*
R.41 Syr. codd. BCDFG καλῶ τοῦ νοῦ *V.29, καλῶ καὶ τοῦ νοῦ L.172*
L.300 N.15, καλῶ τοῦ νοῦ καὶ L.358 M.7/X.16 τὰ ῥήματα *Ram a)*
 οὐ ῥήματα *Syr. codd. BCDFG, εὐρήματα/εὐρέματα codd. ceteri, om.*
Iber. γὰρ] γὰρ καὶ *X.42 X.47, δὲ X.5, καὶ γὰρ X.44, om. X.7 a.c.*
X.37 a.c. 48 αὐτὸς] αὐτὸ *L.271, om. X.7 Syr. codd. BCDFG, αὐτοῦς*
Bad. 1 ἐγὼ] *om. V.29 R.41 Syr. codd. BCDFG* ἐμῆς] *om. Bad.*
 2 ταπεινώσεως *X.22*] εἴτε ἀπονοίας *codd. Syr. codd. BCDFG (super-*
bia) Maur. Calv., om. X.44, om. Iber. (κενοδοξίας) 49 μεταλαμβάνω]
 μεταβάλλωμαι *N.15* 50 ἀληθέστερα] ἀληθέστερον *V.29* 51 εἰδῆς]
 ἴδῃς *Syr. codd. BCDFG* ἡμετέρας] ἐμῆς *V.29, om. V.13* 52 λύσεις]
 λήσεις *L.174 L.271* σιωπῆν] *add. ἡμῶν Syr. codd. BCDFG*
 52/53 κατεβόησας] κατηγορήσας *V.16* 53 συνηγόρους] ἐπιγόρους
X.2 τοῦτο μὲν] *om. Syr. codd. BCDFG* 54 φιλίας] φιλοσοφίας
L.10 L.371 M.1 M.2 M.3 M.6 M.11a M.19 M.20 M.21 M.22 M.23 N.27
N.29 V.3 V.35 V.47 (cum scholio: ἐν ἐτέρῳ φιλίας) X.38 I.100 κα-
 θαρῶς] καθαροὶ *R.41* καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν] ἐκ τοῦ ἡμῖν *X.29*

κατηγορήσω γὰρ αὐτὸς ἐγὼ τῆς
 ἐμῆς εἴτε ἀπονοίας εἴτε ἀνοίας.

for I will blame myself because of
 my simplicity or my madness

ταπεινώσεως: humility

destroys the irony and the
 wordplay

ἀνοίγω τὴν ἐμὴν θύραν Νῶ καὶ Λόγω καὶ Πνεύματι, τῇ μιᾷ συμφύτῃ τε καὶ θεότητι.

15 2. Φθέγξομαι μὲν οὖν, ἐπειδὴ τοῦτο κελεύομαι. Φθέγξομαι δὲ πρὸς τε τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ποιμένα καὶ τὴν ἱερὰν ποιμνὴν ὑμᾶς ἃ μοι δοκεῖ βέλτιον εἶναι ἐμὲ τε εἰπεῖν καὶ ὑμᾶς ἀκοῦσαι σήμερον.

Τί ὅτι τοῦ συμποιμαίνοντος ἐδεήθης; Ἄπο σοῦ γὰρ ὁ λόγος ἄρξεται, ὧ φίλη καὶ τιμία μοι κεφαλὴ, καὶ τῆς Ἀαρὼν ἐκείνης ἀξία, καθ' ἧς στάζει τὸ πνευματικὸν τε καὶ ἱερατικὸν ἐκεῖνο μύρον ἄχρι πάγωνος καὶ ἐνδύματος.

C Τί ὅτι πολλοὺς στηρίζειν ἔτι καὶ χειραγωγεῖν δυνάμενος καὶ

13 Νῶ] νοῦ R.246, ὦ X.2, καὶ νῶ Syr. codd. BCDFG 13/14 συμφύτῃ] συμφωνία M.9 M.25 V.38 V.48, συμφωνεῖα N.21 14 τε] om. L.19 L.28 L.129 L.220 L.271 s.lin. L.371 M.3 M.6 M.10 s.lin. M.14 M.19 M.24 V.47 Z.221.

Or. 12, 2

15 N°129. φθέγξομαι] φθέγγομαι V.29 V.36 V.50 R.244 R.246 φθέγξομαι... κελεύομαι] om. X.6 (*lectu difficillimus*: M.16 non om.) μὲν] om. Syr. codd. BCDFG ἐπειδὴ] ἐπειδὴν X.29

16 ἀγαθὸν τοῦτον ποιμένα] τοῦτον ἀγαθὸν ποιμένα *Arm.*, τοῦτον τὸν ποιμένα ἀγαθὸν *Syr. codd. BCDFG* καὶ] καὶ πρὸς *Arm.* 17 εἶναι] om. N.10, εἶσι καὶ N.13 ἐμὲ] ἡμᾶς *Ram a X.2 R.41 Arm. Syr. codd. BCDFG* ὑμᾶς] ἡμᾶς X.2 ἀκοῦσαι] ἀκοῦσθαι X.2 18 Τί ὅτι] ὅτι L.271, Τί ὅτε X.36 X.47, διότι V.50 λόγος] λαὸς V.29, λόγος γὰρ X.2 18/19 ἄρξεται] ἄρχεται X.29 19 φίλη καὶ] om. M.11 μοι] om. L.129 L.174 L.271 M.9 M.19 M.25 N.1 N.14 N.16a V.14 V.22 V.48 X.22 X.24 X.25 X.30 X.44 R.41 ἐμοί M.15 Ἀαρὼν

Ἀβραάμ M.24 20 πνευματικὸν ... ἱερατικὸν] ἱερατικὸν ... πνευματικὸν L.305 V.5 V.6 V.23 V.28 V.47 ἱερατικὸν *Ram a Arm, Syr. codd. BCDFG Iber.] add.* ἐκεῖνο *codd. Maur. Calv... add.* ἐκεῖνο X.2 X.26 ἐκεῖνοι] om. *Arm. Iber.* 22 τί] τίς X.2 ὅτι] om. L.33

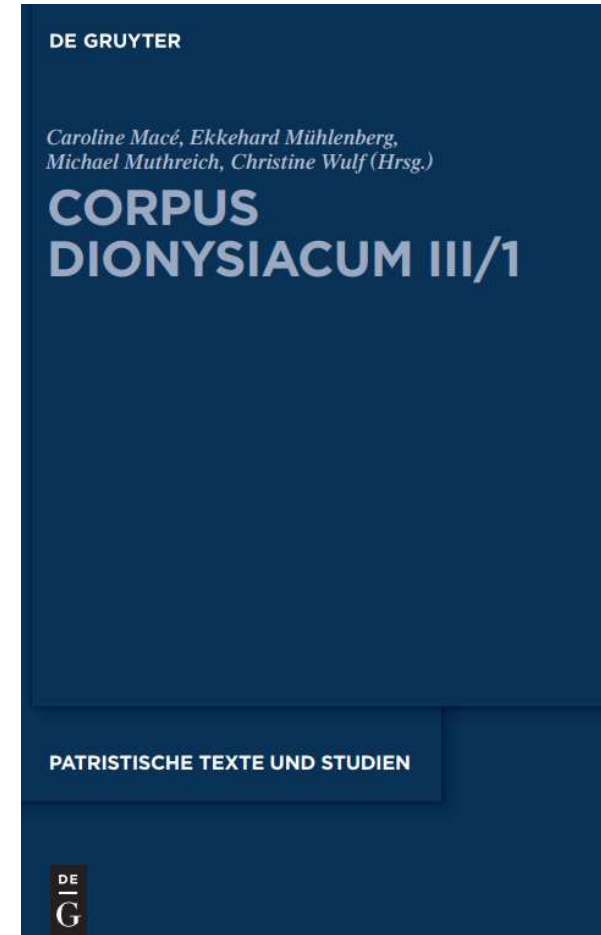
L.88 L.90 L.105 L.172 L.193 L.261 L.295 L.305 L.379 M.7 M.9 M.11 M.16 M.25 N.8 N.14 N.15 N.19 N.21 N.23 N.26 N.27 N.29 N.31 V.4 V.5 V.6 V.7 V.9 V.12 V.13 V.15 V.16 V.17 V.18 V.22 V.23 V.24 V.25 V.28 V.29 V.32 V.36 V.38 V.41 V.46 V.48 V.50 V.51 X.4 X.5 X.6 X.8 X.11 X.12 X.13 X.18 X.19 X.23 X.24 X.26 X.27 X.28 X.29 X.33 X.34 s.lin. X.26 X.37 a.c. X.42 X.44 R.244 R.246 *Mor.* στηρίζειν ἔτι] ἔτι στηρίζειν V.5 ἔτι καὶ χειραγωγεῖν] om. X.22, καὶ χειραγωγεῖν V.31 22/24 καὶ μέντοι ... ὑποβάλλη] *locus integer mutatur et expressionem propriam habet in versione Iberica* 22/23 καὶ μέντοι καὶ *codd. Syr. codd. BCDFG*] om. L.10 L.129 N.14 N.26, καὶ μέντοι *Arm.* καὶ μέντοι ἐὰν *Iber.*

στάζει τὸ πνευματικὸν τε καὶ ἱερατικὸν
ἐκεῖνο μύρον

this spiritual and priestly perfume flows

Ἀαρὼν ἐκείνης ἀξία, καθ' ἧς στάζει τὸ πνευματικὸν τε
καὶ ἱερατικὸν ἐκεῖνο μύρον ἄχρι πάγωνος καὶ ἐνδύματος^a.

Third example: Ps.-Dionysius, Ep. ad Titum

The Georgian and Latin versions

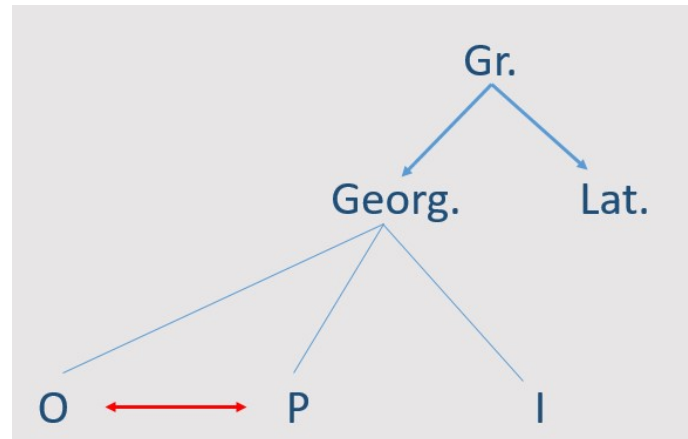
Two versions, three possibilities:

1. **Lost Greek model > two independent translations into Latin and Georgian: easiest hypothesis**
  2. **Latin > Georgian: impossible (date of mss, lacunae in Latin...)**
  3. **Georgian > Latin: no other example of such a translation**
- ⇒ **Consequences for the edition of both versions**

Hypothesis 1

The Georgian version is an outgroup for Latin mss tradition and conversely

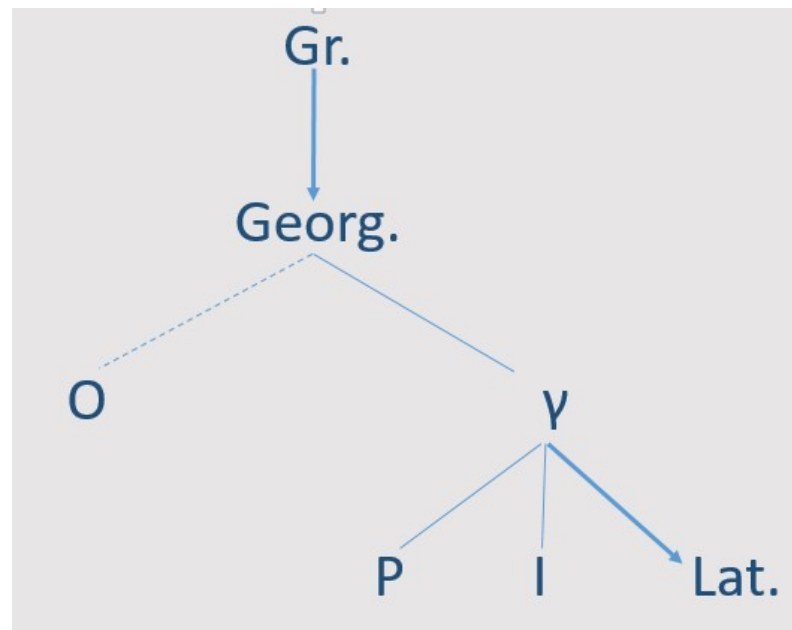

That worked fine for the Latin mss, but lead to contradictions for the Georgian

Hypothesis 3

The Georgian can still be used as outgroup for the Latin tradition (since it is the model of the Latin version), but the Latin is now but one witness to the Georgian version and must be located somewhere on the stemma

Translation mistakes

- Lat. II,16-17: eruct(u)ator divinorum eloquiorum, **inquisitor perditorum**
- Georg. II,19-20: აღმომცვანებელი დანთქმულთა და მეძიებელი წარწყმედულთა "bringing up those who have sunk and **looking for those who are lost**" (confirmed by the other translations)
- "those who have sunk" = da(n)tkmulta-y
  - (da = "and") tkmultay < tkmul-i = "what is said" > eloquium
- **erector > eruct(u)ator (hapax)**
  - Cf. Ps. 44.2 Vulg.: Eructavit cor meum verbum bonum
- Augustine, Epistulae 199 (CSEL, 57), p. 261.21: expositores divinorum eloquiorum
- > eructator divinorum eloquiorum

Conclusion

- For late antique and early medieval traditions, translations can often be used as outgroups,
- provided that they are literal, older than the direct witnesses and that their relationship to the text under study is correctly understood.